

veit biztos helyen őrzik. Még azt is közölték, hogy Schwaiger könyvkereskedő a nyomozás alkalmával azzal védekezett, hogy a szóban forgó könyveket különböző emberektől szerezte be a licitálások idején.¹¹

Ezzel az ügy iratai megszakadnak, bár valószínű, hogy a könyvkereskedők nem úszták meg ennyivel. Schwaiger további működéséről, mint utaltunk rá, tuduk valamit, Weissenthaler későbbi tevékenységéről azonban nem. De olvasókabineteik 1793-ban történt vizsgálata az ellenük fogatosított intézkedések mellett azért sem érdektelen, mert világosan látszik, hogy a hatóságok mennyire egy kalap alá vették, és egyformán veszélyeseknek tartották a sekélyes egykorú lektűr irodalmat, a jozefinista sajtótermékeket a felvilágosodás századának kiemelkedő szerzőivel: Helvetius-szal, Hume-mal, Lessinggel, Mirabeau-val, Rousseau-val, és Voltaire-rel.

KÓKAY GYÖRGY

Osztrák–magyar kapcsolatok az 1848-as bécsi forradalmi sajtóban. A következő írásban néhány kevésbé ismert, rövid életű bécsi lappal kívánunk foglalkozni, amelyek a forradalom évében rendelkeztek magyar kapcsolattal, s tesszük mindezt azzal a céllal, hogy felhívjuk a korszak iránt érdeklődők figyelmét eddig kevésbé ismert összefüggésekre. Olyan lapokról van szó, amelyeket vagy magyarok szerkesztettek Bécsben, vagy amelyeknek voltak magyar munkatársaik, és így a magyar és a bécsi forradalmárok közti élénk kapcsolatról tanúskodnak. Ezek a periodikumok kivételt képeznek egyrészt az osztrák, másrészt a német nyelvű sajtón belül, mivel sem az első, sem a második csoportba tartozó lapok nem tudtak Magyarországról maradandó szimpátiát felmutatni.

Völkerbund címet viselte az a lap, amelyet Orosz József (1790–1851) pozsonyi ügyvéd szerkesztett Bécsben. Alcíme „Soziales Blatt mit besonderem Hinblick auf Ungarn” [Társadalmi lap különös figyelemmel Magyarországra] volt, tehát magyar irányultságát bevallottan vállalta, és 1848. május 30-ától augusztus 2-áig jelent meg kettedrét alakban, hetente háromszor. Orosz a forradalomban külügyi szolgálatot teljesített Bécsben, Bécs elfoglalása és a bécsi forradalom leverése után Windischgrätz bosszúja elől Londonba menekült, később Párizsba települt át, ahol öngyilkosságot követett el. Magyar lapok mellett két német nyelvű lapot szerkesztett, egy ideig a neves *Preßburger Zeitungot*, és 1848-ban a *Völkerbundot*. Utóbbi újság szerkesztésénél nem mutatott érdeklődést iránta.¹ Orosz az újság első számában azzal indokolja a programadó cikk hiányát, hogy nem híve az efféléknek, és ahelyett, hogy programot vázolna fel, inkább a címválasztást magyarázza meg. Azt írja: „Az év eredményeinek és az egész Európában felébredő nemzeti érzésnek egyetlen végcélja lehet csak, ez pedig a népek általános szövetsége.” Véleménye szerint a társadalmi fejlődés átmeneti korszakában élnek, és szerinte a forradalom inkább társadalmi, mint politikai természetű – utal az alcímre. A „Mit besonderem Hinblick auf Ungarn” kitévelt a következőképpen magyarázza: „Magyarország fontossága Ausztria számára csak akkor nyilvánul meg igazán világosan, miután mindkét ország, hosszú évek nyomása alól felszabadulva, most egymástól függetlenül áll egymás mellett. A bécsi lapokról általánosságban azt írja, hogy Magyarország Monarchián belüli államjogi helyzetével egyáltalán nincsenek tisztában. Végezetül megígéri, hogy újságjának olvasóit a magyar valóság minden fontos eseményéről a legnagyobb hűséggel és gyorsasággal fogja tudósítani.²

¹¹ OL Depart. revisionis librorum 1793. N. 6–15.

¹ KOSÁRY Domokos: *A forradalom és szabadságharc sajtója*. In: *A magyar sajtó története*. II/1. Bp. 1985. 226.

² *Völkerbund* Nr. 1 30 Mai 1848, 1–2.

A Magyarországra vonatkozó írások mindig a szerző nevének feltüntetése nélkül jelentek meg, így nem tudjuk biztosan, melyek származnak Orosztól. Június 8-án egy cikk a magyar honvédelem helyzetével foglalkozik.

„A korábbi államigazgatás minden ága közül a honvédelem volt a legjobban elnyomott. Bethlent, Bocskayt és Rákóczit, a lázadó magyar urakat machivellisztikus-jezsuita módon próbálták lefegyverezni, magyar katonák harcoltak és véreztek el az osztrák háborúkban, miközben mindig csak osztrák áldozatokról esett szó.”

Magyarországnak csak a márciusi napok után lett saját hadügyminisztere; a továbbiakban a cikk szerzője ismerteti a hadügyminisztérium első rendelkezéseit.³ Június 16-án rövid cikkben tudósítanak arról, hogy a zsidóüldözések színhelyei inkább olyan városok és helységek, amelyekben a német, ill. a szláv lakosság alkotja a többséget (pl. Torontál megyében), míg a tisztán magyar lakosúakban (pl. Szabolcs megye) nem ellenszenvvel, inkább szimpátiával viseltetnek a zsidók iránt, még a nemzetőrségbe is probléma nélkül felvették őket.⁴ Reagálnak a lapban a június 11-ei véres pesti történésekre, amelyeknek kiváltója a Ceccopieri ezred egy olasz katonájának lopása volt, és amely az olasz és a magyar önkéntesek közti tömegverekedésbe torkollott. Különben Pesten nyugalom van – jegyzi meg.⁵

Magyarország államjogi helyzete az egyik vezércikk témája volt. A két országgyűlés, az osztrák és a magyar egy időben fog lezajlani, a különbség köztük csak annyi, hogy az osztrák alkotmányozó, a magyar végrehajtó. Ausztria abszolutista módon kormányzott ország, politikai jogok nincsenek ott, míg Magyarország ősi alkotmányának alapjai léteznek. A márciusi napok visszaadták Magyarországnak a nemzeti jogait, csak ezek Ausztriában szinte teljesen ismeretlenek. Magyarország és Ausztria a *pragmatica sanctio* értelmében két egymástól független állam. A szerző a továbbiakban az 1802-es országgyűlésen megvitatott kereskedelmi és állattenyésztési kérdéseket ismerteti.⁶

Egy „Die ungarischen Fragen” [A magyar kérdések] címet viselő vezércikkben a *Wiener Zeitung* egyik írását elemzi. A *Völkerbund* válaszcikkének szerzője kifejti abbéli véleményét, hogy a *Wiener Zeitung* írása előnyösen különbözik a lap korábbi írásaitól, véleménye csak az ellenzékkel érintő kérdésben tér el az osztrák lap szerzőjének véleményétől. Nem az ellenzék követelt önálló magyar közigazgatást és saját kormányt – véli, hanem ezek Magyarország eredeti jogai. A *Wiener Zeitung*-ban az áll még, hogy Magyarország önálló közigazgatása a többi tartomány szövetségéből való kiválást, területének lehetséges megnövelését és ezzel együtt a magyarok uralmát a többi nemzetek felett hozná magával. A *Wiener Zeitung*nak írt válaszcikk szerzője hangsúlyozza, hogy mindez törvényes úton fog végbemenni, és ezt a törvényes jogot még egyetlen osztrák uralkodó sem vitatta, hanem ellenkezőleg kifogásokkal és biztatásokkal jóváhagyta.⁷

A *Völkerbund* egyik vezércikke a birodalmi gyűléssel és az osztrák sajtóval foglalkozik magyar lapokból vett cikkek tükrében. A *Pesti Hírlap*ban június 29-én két írás jelent meg, amelyekben azt nehezményezték, hogy a törvényelőkészítést az osztrák lapok nem tárgyalták és vitázták meg olyan részletesen, mint a magyar sajtóban. Bécsnek – a *Völkerbund* cikkírója szerint – 12 politikai lapja van, és magának a *Völkerbund*nak sincs elég helye arra, hogy az alkotmányozó nemzetgyűlés témáit végigtárgyalja. Egy másik *Pesti Hírlap*-cikkben azt írják, hogy Bécsben a nemzeti liberalizmus uralkodik, és csak kevesen képviselik a társadalmi testvériesülési politikát. A nemzeti liberalizmus e szerint

³ *Völkerbund* Nr. 5 8. Juni 1848, 21.

⁴ *Völkerbund* Nr. 8 16. Juni 1848, 33.

⁵ *Völkerbund* Nr. 9 19. Juni 1848, 36.

⁶ *Zur staatsrechtlichen Stellung Ungarns.* = *Völkerbund* Nr. 11 23. Juni 1848, 43–44.

⁷ „Die ungarischen Fragen” (Entgegnung). = *Völkerbund* Nr. 15 3. Juli 1848, 59–60.

türelmetlenséget és gyűlöletet jelent más nemzetekkel szemben. A továbbiakban az Ernst von Schwarzer által szerkesztett *Oesterreichische Zeitung*ról van szó, amely olvasóinak a nemzeti liberalizmus helyett általános világpolgári szabadelvűséget kínál. Schwarzer urat bántja az a tény, hogy Magyarország, amely sosem tartozott az örökös tartományok közé, saját maga határozza meg saját ügyeiről, vagyis fennmaradásáról – így a cikkíró. Schwarzer szerint a bécsi kormánynak Németország és az osztrák érdekek védelmében tiltakoznia kellene Magyarország önnállósodási törekvései ellen. A *Völkerbund* cikkírója csodálkozik, hogy Schwarzer úr, aki egységes Németországot szeretne, mégis osztrák érdekekről beszél. Schwarzer úrnak gondot okoz, hogy ez az egyesült Németország elveszíti befolyását a Dunamenti országokban, és

„feltéve, hogy Magyarország külföld lenne, a szomszéd államnak kötelessége tiltakozni, ha a szomszédban veszélyes növekedési és terjeszkedési törekvéseket tapasztal. És mégis S. úr csak Erdélyt, Horvátországot és Szlavóniát, a határőrvidéket és az egész Dunát akarja elfoglalni, méghozzá magyar katonák segítségével, mivel keservesen fájjalja, hogy a magyar hadseregnek nem az osztrák kormány parancsol.”

Végül a cikk szerzője megjegyzi, hogy a radikális magyar sajtó nem bánik olyan kíméletesen az „osztrák sógorral”, mint a mérsékelt *Pesti Hírlap*.⁸

Egy Magyarországról beküldött cikk, amelynek címe „Widersprüche und Kompromissionen [!]” [Elletmondások és kompromisszumok] volt, Jellačić személyével foglalkozik. Miután június 10-én a király felmentette tisztségéből és lázadónak nevezte, nem ismerte el a császár és király rendelkezéseit, és lázadást szervezett, amely tetőpontjára hágott. Az író azt nehezményezi, hogy a leváltott bánnal és a magyar miniszterelnökkel egyenrangúként bánnak. Magyarország és Horvátország között – véleménye szerint – nem egyenjogú, hanem alárendelt viszony van, vagyis Magyarország az anyaország és Horvátország ennek része. Ennek ellenére Jellačićot és Batthyányt János főherceg és helytartó, akit a király a Magyarország és Horvátország közti közvetítéssel bízott meg, meghívta Bécsbe.⁹ Július 17-én, 19-én és 21-én közlik Kossuth híres beszédét, amely után az országgyűlés 200 000 újonc állítását és a 42 millió forint hitelt jóváhagyta. Egy másik cikkben a Horvátországgal szembeni taktikázó politika hátrányait elemzik. Az ismeretlen szerző a Monarchia számára is nagy veszélyt lát, mert a horvátok támogatása révén a szláv elem olyan túlsúlyba kerül, hogy az már a Monarchia fennmaradását is veszélyezteti. Hangsúlyozza a magyar korona hűségét a királyhoz, a magyarok csak alkotmányos közigazgatásukat és törvényes önnállóságukat akarják visszaállítani.¹⁰

1848. augusztus 2-án minden különösebb magyarázat nélkül jelent meg a lap utolsó (28.) száma Orosz következő szavai kíséretében: „A lap tisztelt előfizetőinek. Jelen számmal a *Völkerbund* megjelentetését beszüntetjük. [...] Ha más módon is, de a jövőben sem tervezem, hogy korunk politikai létkérdéseitől távol maradjak” – ígéri.

A *Constitution* magyarbarát írásai miatt magyar szempontból kétség kívül döntő fontosságú lap. A *Constitution* első száma 1848. március 20-ától (és nem 22-én ahogy Zenker írja) nyolcadrét alakban, május 4-étől negyedréten, október 25-éig, Bécs elfoglalásáig jelent meg. Zenker azt írja, hogy a „lapocska rendkívül népszerű volt”, 10–15 000 példányban jelent meg, amelyet nem olvas-

⁸ *Die ungrische Presse über den Reichstag und die Journalistik Oesterreichs.* = *Völkerbund* Nr. 1 10. Juli 1848, 71.

⁹ *Widersprüche und Kompromissionen.* = *Völkerbund* Nr. 19 12. Juli 1848, 76–77.

¹⁰ *Völkerbund* Nr. 25 26. Juli 1848, 101–102.

tak, hanem „felfaltak”.¹¹ Alcíme a következő volt: „Tagblatt für constitutionelles Volksleben und Belehrung” [Az alkotmányos népeletet és oktatást szolgáló napilap]. A „Freiheit und Arbeit” [Szabadságot és munkát] mottó Zenker véleménye szerint teljesen újszerű és ismeretlen volt. Radikálisak voltak a Leopold Häfner, a lap szerkesztője által tárgyalt témák is, több írásában támadta a klosterneuburgi apátságot (és ezzel együtt a katolikus egyházat is) a kisemberek robottal és tizeddel való sanyargatása miatt, valamint felemelte szavát a munkanélküliség megszüntetése érdekében.

A *Constitution* több magyar szerző írását közölte. Közöttük Töltényi Miklós volt a lap állandó munkatársa, majd minden számban írt magyar politikai eseményekről. Ismert, hogy Töltényit Pulszky Ferenc az első felelős magyar kormány pénzügyi államtitkára támogatta.¹² Töltényiről, aki köz- és váltóüggyvéd volt, sajnos nem sokat tudunk. A nagy életrajzi adattárak Wurzbach és Szinnyi nem ismerik életrajzi adatait. Wurzbach névrokona, Töltényi Szaniszló szócikkébe ágyazva, de külön személyként tárgyalja őt. Egyetlen műve jelent meg mindössze, a „Hú tükre a megbukott kancellaria, helytartótanács és kamara hivatalnokainak” című kis brosúra, amely 1848-ban Bécsben látott napvilágot. Ebben a kis füzetben a korábbi kormány kompromittálódott hivatalnokainak névsorát tette közzé. Már ebben a kiadványában felhívja az olvasó figyelmét a *Constitution*ra, mert itt is folytatni kívánja leleplezéseit. 1848 végén a *Jövő* című újság munkatársa Pest-Budán. Kossuth számára írt jelentéseiből tudjuk, hogy 1849 januárjában a Heves megyei Poroszlón volt rendőrbiztos.¹³ 1856-ban a Bécsben megjelenő *Magyar Sajtó* című lapban olaszországi úti élményeiről közölt néhány írást. Neve felmerül még 1860–61-ben Pest-Budán a *Pesti Hírnök* című újságban.

Töltényin kívül a *Constitution*ban szerepel még Szarvady Frigyes (1822–1882) neve, aki a forradalom alatt újságíróként és a magyar kormány ügynökéként Párizsban és Bécsben dolgozott. „Hab Acht! Habt Acht! An die Oesterreicher und Ungarn” [Vigyázzatok! Vigyázzatok! Az osztrákokhoz és a magyarokhoz] című cikkében két királyi határozat ellen tiltakozott, amelyeket István főherceg törvényjavaslat-előterjesztésére Zsedényi Ede udvari tanácsos, konzervatív politikus ellenjegyzésével a király átdolgozásra visszaküldött, és Zsedényi ebbéli szerepét Szarvady a bürokrácia újabb támadásaként értékelte. Zsedényiről ezt írja Szarvady: „Az az ember, aki életének legszebb éveit azzal töltötte, hogy Metternich galád politikáját magyarra ültette át, nem tudta az alkotmányosságának a bürokrácia felett aratott győzelmét nyugodtan végignézni.” Az első törvényjavaslat a jobbjárfelszabadítást mondta ki és a birtokosok kárpótlásának tervezetét tartalmazta, a második a felelős magyar kormányra vonatkozott, a király ugyanis nem akart az önálló magyar had- és pénzügyhöz hozzájárulni. Szarvady az egész Monarchia alkotmányosságát látja veszélyeztetve, és ezért óvatosságra int.¹⁴

Töltényi első *Constitution*-cikkében (írásai mindig az „Ungarn” címet viselő rovatban jelentek meg) a magyar választójogot taglalta.¹⁵ Valamivel később a Magyar Udvari Kancellária április 15-ei bécsi utolsó ülésével foglalkozott, továbbra is foglalkoztatja a hivatalnokok sorsa.¹⁶ Mednyánszky Sándor (1816–1875) 1848/49-es honvéd ezredes felszólítást tett közzé „An die Männer der drei Märztage” [A három márciusi nap férfiaihoz] címen a lapban. A „testvéreket” tette, a forradalom

¹¹ ZENKER, Ernst Viktor: *Geschichte der Wiener Journalistik während des Jahres 1848*. Wien und Leipzig, 1893. 26.

¹² Kossuth Lajos az első felelős magyar minisztériumban. In: *Kossuth Lajos 1848/49-ben. II.* Szerk. SINKOVICS István. Bp. 1957. 665.

¹³ Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. In: *Kossuth Lajos 1848/49-ben. IV.* Szerk. BARTA István. Bp. 1953. 229.

¹⁴ SZARVADY, Friedrich: *Habt Acht! Habt Acht!* = Die Constitution Nr. 9 31. März 1848, 89–91.

¹⁵ Die Constitution Nr. 20 13. April 1848, 290–292.

¹⁶ Die Constitution Nr. 27 21. April 1848, 415–417.

vívmányainak továbbvitelére szólítja fel.¹⁷ Mednyánszky a szabadságharce leverése után emigrált, és csak 1869-ben tért haza, életének utolsó éveiben országgyűlési képviselő volt. Töltényi a *Constitution*onk ugyanabban a számában a királyi leiratokkal és Zsedényivel foglalkozik, és Kossuthot idézi, aki Zsedényit hazaárulónak nevezte. Zsedényi – a kamarilla eszköze – aláírta a leiratokat, amelyek kivonták a felelős kormány hatásköréből a pénzügy-és a hadügyminisztériumot.¹⁸ Április 26-án a *Constitution* egyik szerzője a pozsonyi antiszemita megmozdulásokról számol be, amikor a felheccelt tanoncok a gettóban törtek-zúztak. Azt írja: „szeretnénk látni, hogy Kossuth képes-e a zsidók szabadságát is valósággá tenni”.¹⁹ Töltényi három részből álló sorozatában a *Constitution*-ban is közzéteszi a kompromittálódott államhivatalnokok nevét és rövid életrajzát²⁰ és felhívja a figyelmet hamarosan megjelenő brosúrájára. Május 5-én Töltényi a magyar lapokból a kormányval szemben megnyilvánuló feszült hangulatról számol be. Azt nehezményezi, hogy az utolsó országgyűlésen elfogadott törvények, az elavult politikai és polgári jogok felszámolása még mindig nem valósult meg, továbbá, hogy a horvátok üzelmei Bécsben jólismertek voltak, mégsem tettek ellenük semmit. Az a véleménye, hogy mindez Ausztriát megsemmisülés felé viszi, és írását azzal a kérdéssel fejezi be: „Március 13. férfiai hol vagytok?”²¹ Ugyanabban a számban jelent meg egy másik magyar, Remellay Gusztáv (1819–1866) óvatosságra intő írása, melyben a Bánát német lakosságának figyelmét hívja fel a szerb veszélyre.²² Az író és ügyvéd Remellay ezredes és hadbíró volt a szabadságharc alatt, a szabadságharc leverése után hat évet ült Kufsteinben.

Töltényi egyik írásában a bécsi és a magyar sajtót hasonlítja össze. A bécsi sajtó véleménye szerint éretlen. Úgy véli:

„A szabad sajtó feladata, hogy leleplezze minden intézmény hiányosságait és éles eszközként hatoljon be mindenhová, mert az események nem hagynak időt a hosszas gondolkodásra. Minnél hamarabb hozzá kell fogni a politikai átalakítás munkájához.”

A bécsi sajtóról a következőképpen vélekedik:

„Itt nincs egyetlen lap sem (ezt az egyet kivéve), amelynek lenne öt olvasója, akik a bel- és külpolitikával kapcsolatban a laphoz hasonló elveket vallanának, nincsenek pártok, politikai testületek, a hasonlóan gondolkodók gyülekezési helyei; de mindez egy alkotmányos országban elkerülhetetlenül szükséges és elmaradhatatlan. Itt nincsenek a lapoknak bizonyos államkérdésekről vezércikkeik, amelyekkel az olvasókat felvilágosítanák.”

Ezzel szemben a magyar sajtóról azt írja:

„Magyarországon két párt van, az egyik a jelenlegi kormányzó párt, a másik a bukkott kormányé; a mostani párt lapjai annak érzéseit és alapelveit mondják ki, és így ez a sajtó ott az ország sajtója. Minden lap nagyszámú közönség véleményét képviseli.[...] Milyen sok időre, sűrűlódásra és politikai harcra van szüksége Ausztriának

¹⁷ MEDNYÁNSZKY, Sándor: *An die Männer der drei Märztage*. = *Die Constitution* Nr. 29 25. April 1848, 444–446.

¹⁸ *Die Constitution* Nr. 29 25. April 1848, 450–451.

¹⁹ H. E.: *Die Pöbelezzesse in Preßburg*. = *Die Constitution* Nr. 30 26. April 1848, 460–462.

²⁰ *Die Constitution* Nr. 33 29. April – Nr. 35 2. Mai 1848.

²¹ *Die Constitution* Nr 38 5. Mai 1848, 595–596.

²² REMELLAY: *Die Verfolgung der Deutschen durch die Serben im Banat*. = *Die Constitution* Nr 38 5. Mai 1848, 596.

ahhoz, hogy kilábaljon a politikai káoszából, hogy megszervezze politikai pártjait, a sajtót a politikai érettség olyan fokára emelje, hogy képviselni és irányítani tudja az ország érzelmeit. Magyarország ezen a 'serdülőkoron' már régen túlvan. És az osztrák lapok mégis Magyarországot akarják kioktatni!!? És a 'cs. és kir. Wiener Zeitung' és a 'Donau Zeitung' a magyar kormánynak, és annak európai hírnevet szerzett tagjainak akar politikai előadásokat tartani a **magyar viszonyokról!!!?**"²³

Töltényi valószínűleg nyár elején már Pest-Budán lehetett, mert az ottani eseményeket szemtanúként ábrázolta, sőt néha meg is jegyzi, hogy jelen volt. Május 17-én véres eseményről tudósít. Május 10-én fiatalok adtak csúfos macskazenét Lederer báró, budai főhadparancsnok várbeli háza előtt. Ő a fegyvertelen tüntetést katonai karhatalommal verette szét. A magyar kormány ezt követő vizsgálata és a népharag elől először Komáromba, majd Bécsbe menekült.²⁴ Május 18-án Töltényi arról mesél, hogy Győrbe tett kirándulása alkalmával a gőzhajón találkozott Batthyány Lajos magyar miniszterelnökkel. Benyomásait így summázza: Batthyány az egész magyar kormányhoz hasonlóan „erős Magyarországot, Ausztria csatlakozását Németországhoz, az egységes Németországhoz akarja”. Batthyány a „pánszláv törekvéseket a bukott büro- és arisztokrácia művének tekinti.”²⁵

Hamarosan Töltényi a magyar fővárosból újabb véres eseményről ad hírt olvasóinak. 1848. június 11-én a Pesten állomásozó olasz Ceccopieri-ezred katonái tisztjeik parancsára egy lopás miatt megtámadták a huszár újoncokat, akiknek vasrudakkal felfegyverzett munkások keltek védelmükre.²⁶ Június 10-én V. Ferdinánd felmentette Jellačić horvát bánt tisztéből. Töltényi közli, hogy „a hazaáruló, az elcsapott bán nem engedelmeskedett” és 12-én megtámadta Magyarországot. Közzéteszi még „a csataterőről a magyar kormánynak küldönccel küldetett és a hivatalos lapban közölt híreket”.²⁷

Július 4-én hirdeti a *Constitution*ban július 5-étől megjelenő lapját az *Ungarn und Deutschland*ot. Ezt írja: „Magyarország Ausztria és Németország számára most kétszer olyan fontos lett, különösen Bécs kell hogy nagy figyelmet szenteljen neki. Lapom mindkét népet hüen fogja ábrázolni.” Azt ígéri, hogy mind az osztrák, mind a magyar országgyűlés határozataiból a fontosabbakat röviden közli, majd kedvenc témájára, a régi hivatalnokok ellenőrzésére és felügyeletére tér rá, azért, „hogy az új rendszerbe a bürokrácia emberei és a régi nemtörődöm hivatalnokok ne tudjanak beférkőzni”. Szeptember 2-án Töltényi közli, hogy rövid szünet után állandó munkatársként visszatér a *Constitution*hoz.²⁸ Távollétének oka minden bizonnyal az volt, hogy saját lapjának, az *Ungarn und Deutschland*nak kiadásával volt elfoglalva. Augusztusban bizonyos „Fanta” tudósított a magyar ügyekről. Az említett számban jelent meg Pulszky magyarázata, amelyben cáfolja a magyar hadügy- és pénzügyminisztérium összevonásáról szóló híreszteléseket.²⁹ Szeptember 5-én szállították be Széchenyi Istvánt idegösszeroppanása miatt dr. Görgen döblingi elmeagyógyintézetébe. Erről ezt írja Töltényi:

„Széchenyi [!] nincs Pesten, azt mondják, megőrült, mások pedig, hogy elutazása nem más, mint menekülés a polgárháború elől, mert pedáns emberként megpróbálta menteni ingóságait. Mi ítéletünket magunkban tartjuk, mindössze annyit kívánunk

²³ Die Constitution Nr. 44 9. Mai 1848, 617–618.

²⁴ Die Constitution Nr. 48 17. Mai 1848, 673–674

²⁵ Die Constitution Nr. 49 18. Mai 1848, 684–685.

²⁶ Die Constitution Nr. 72 19. Juni 1848, 857–858.

²⁷ Die Constitution Nr. 75 23. Juni 1848, 882–883.

²⁸ Die Constitution Nr. 134 2. September 1848, 1352–1353.

²⁹ PULSZKY, Franz: *Erklärung*. = Die Constitution Nr. 134 2. September 1848, 1354.

egyelőre megjegyezni, hogy mindenestre gyanús, hogy Széchenyi nem adott be lemondására vonatkozó kérelmet” [közlekedési miniszter volt az első felelős magyar kormányban, R. M. megj.]³⁰

Töltényi beszámol az országházi küldöttség hazaérkezéséről Bécsből, amelyet a reakciós udvar ellen tüntető tömeg fogadott, valamint, hogy kiderült, hogy a király visszavonta Jellačić lemondását, amire válaszul a magyar minisztertanács lemondott.³¹ Ezek után kezdődött Jellačić csapatainak behatolása Magyarorszáig területére, és Töltényi rendszeresen tudósított a harcokról. A minisztertanács lemondása után István nádor ismét Batthyányt bízta meg kormányalakítással. Töltényi szavai pesti tudósításaiban a szemtanú élményeit tükrözik. Elfogták Jellačić leveleit, köztük egy levelét Latour hadügyminiszterhez, amelyben pénzt és lőszert kér tőle, ez is bizonyítéka annak, hogy Jellačićot az osztrák kormány támogatta.³² A bécsi nép Latourt 1848. október 6-án népítélettel felakasztotta.

Októberben, a bécsi forradalom utolsó hónapjában Töltényi folyamatosan Pestről, a magyar eseményekről tudósít. Beszámol István főherceg, magyar nádor lemondásáról, aki „szavát megszegette” és elhagyta Magyarországot.³³ Lamberg gróf meggyilkolását is részletesen leírja.³⁴ Említésre méltó az a megjegyzése, hogy ebben a véres cselekedetben korántsem csak kulturálatlan emberek, hanem értelmiségiek, többek között egyetemi hallgatók is részt vettek. Zichy Jenő rögtönítélő eljárással történt felakasztásáról is, aki gyanúba keveredett, hogy kapcsolatban áll Jellačić-csal, szintén Töltényi beszámolójából kapunk híradást.³⁵ Azt írja egyik tudósításában, hogy a bécsi lapok, többek között a kormánylap, a *Wiener Zeitung* nem sok szimpátiát mutatnak Magyarorszáig iránt.³⁶ A szabadelvű párt és Magyarország ezekben a lapokban szinte rablók és császárgyilkosok módjára van ábrázolva.

Töltényi az *Oesterreichische Allgemeine Zeitung* alapján számol be Batthyány miniszterelnök lemondásáról és ugyanennek a lapnak a gyanúsításáról, hogy a magyar országgyűlésnek része volt Lamberg meggyilkolásában.³⁷ A *Constitution* utolsó számában a lap társszerkesztője, M. Gritzner „Betrachtungen über die October-Revolution Wiens” [Gondolatok az októberi bécsi forradalomról] című cikksorozatában a sajtónak a bécsi forradalom menetében játszott szerepéről fr. Magyarországról megjegyzi:

„Azt kérdezzük, milyen jogi alapon áll a császár, aki a magyar népnek nyolc hónappal korábban ünnepélyesen kinyilvánított jogokat önhatalmúlag visszaveszi, magyar miniszterelnököt kinevez, és kinevezésével egyszerre saját maga (!) írja alá a Magyarország elleni hadüzenetet, amely milliók sorsát bízva egy rablóvezérre, akit nem sokkal korábban jogszerűen ő maga nevezett hazaárulónak, anélkül, hogy ezt jogszerűen visszavonta volna; továbbá hogy ezt a népjog és szabadság ellen irányuló elnyomó háborút osztrák pénzből és osztrák csapatokkal vívja [...]”³⁸

³⁰ Die Constitution Nr. 141 12. September 1848, 1410–1411.

³¹ Die Constitution Nr. 143 14. September 1848, 1425.

³² Die Constitution Nr. 157 30. September 1848, 1536–1537.

³³ Die Constitution Nr. 158 1. Oktober 1848, 1546.

³⁴ Die Constitution Nr. 159 3. Oktober 1848, 1552.

³⁵ Die Constitution Nr. 161 5. Oktober 1848, 1565–1566.

³⁶ Die Constitution Nr. 165 10. Oktober 1848, 1584–1585.

³⁷ Die Constitution Nr. 166 11. Oktober 1848, 1590–1591.

³⁸ Die Constitution Nr. 178 25. Oktober 1848, 1667.

1848 július 5-étől augusztus 30-áig szerkesztette Töltényi Miklós az *Ungarn und Deutschland* című napilapot Bécsben. Ugyanez a Jaspar, Hügel et Manz „könyvkereskedés és kiadó” adta ki kis füzetét is ugyanebben az évben.

Az újsággal a Magyarország és Németország közti kereskedelmi és hadi szövetséget kívánta népszerűsíteni.³⁹ Az *Ungarn und Deutschland* kettedrét alakú napilap volt, mottója az volt „Reize den Ungar nicht” [Ne ingereld a magyart!] ehhez később társították – mint ahogy Helfert fogalmazza – „ad captandam benevolentiam germanicam” [a németek jóindulatának megszerzése érdekében]⁴⁰ – „Im Interesse beider Nationen” [Mindkét nép érdekében]. Töltényi nagyon unalmasan szerkesztette a lapot és sem Ausztria, sem a nagynémet egység iránt nem mutatott érdeklődést – írja Kosáry.⁴¹ Az újság első számában megjelent „Mein politisches Glaubensbekenntniß” [Politikai hitvallásom] című cikkében olyan demokorataként nyilvánul meg, aki nem republikánus, mert ezt az államformát mind a Monarchia, mind Németország számára jelenleg alkalmazhatatlannak tartja. Véleménye szerint Magyarországnak és Ausztriának közösek az érdekei és az ellenségei, a szlávok.⁴²

Valószínűleg minden aláírás nélküli Magyarországról szóló cikket ő maga írt. Néhány magyar tárgyú írás bizonyos B. D.-tól, vagy Brezecsó D.-tól származik. Töltényi közölt egy cikket „Die Sünden des ungarischen Ministeriums” [A magyar kormány bűnei] címen. Azon a véleményen van, hogy a régi rendszer számos embere, akik Metternich alatt is szolgáltak, még mindig hatalommal rendelkeznek, és határozottságot követel a bukott rendszerrel szembeni harcban.⁴³ Július 7-ei cikkében kifejti azt az álláspontját, amely szerint a magyar nemzet képes minden a magyar birodalmon belüli nép érdekeinek egyesítésére.

„A magyar intelligenciában, bátorságban, lelkesedésben felülmúlja mindet, harcolt érte, vezette és meghatározta a birodalom sorsát. Nyolcszáz évig minden néptörzs békésen élt együtt, mindenkit vendégszeretón befogadtak, mindenki korlátlan szabadságban élt, a legkevésbé sem gátoltak senkit sem személyes viszonyaiban, szokásaiban, nyelvében, vallásában. Az érdekeket lojálisan értékelték, semmilyen nemzeti gyűlölet nem gátolt egy Frangepánt, Zrinyit (horvát); Hunyadi (román) a legmagasabb méltóságok betöltésében.”

Az elmondottaknak ellentmond azonban a következő mondat: „Azt gondoljuk, jogunkban áll a magyar birodalom minden állampolgárától azt kívánni, hogy tanulja meg a magyart, az államnyelvet.” A továbbiakban egyenként tárgyalja a nemzetiségeket. „A reakció a szláv elemet akarta uralomra emelni, a többieket pedig meg akarta semmisíteni”, a románok véleménye szerint a „legmélyebb tudatlanságban lettek hagyva”, ezért meg kellene tanulniuk magyarul, „hogy az ország szellemét megérthessék”, majd a horvátokról, rácokról és a szlovákokról beszél. A németekről ezt írja:

„A bevándorolt, és a városokban letelepedett németek – Pozsony kivételével – elmagyarosodtak, ugyanez a sorsa a német helységeknek is, mivel különböző országokból erednek, különböző származásúak, ennek következtében nincs semmilyen nemzeti tudatuk sem, mint a Királyhágón túli szászoknak, akik azonban iparos és

³⁹ ZENKER: *i. m.* 110.

⁴⁰ HELFERT, [Josef Alexander Freiherr von]: *Die Wiener Journalistik im Jahre 1848*. Wien 1877. 139.

⁴¹ KOSÁRY: *i. h.* 226.

⁴² *Mein politisches Glaubensbekenntniß*. = Ungarn und Deutschland Nr. 1 5. Juli 1848 1–2.

⁴³ *Die Sünden des ungarischen Ministeriums*. = Ungarn und Deutschland Nr. 2 6. Juli 1848, 5–6.

kereskedő nép, és mondhatnak bármit is a lázítók és hivatlan vezéreik, nyilvánvalóan örülnek az únió áldásainak.”

Írását következőképpen fejezi be:

„A magyar birodalom népeinek vázlatos bemutatásából minden elfogulatlan ember láthatja, hogy a szabadságot, a boldogulást és az áldást csak a magyar nép garantálja, ha hozzá csatlakoznak, áldás, ha elszakadnak tőle, megsemmisülés, szolgaság fenyeget minden népet.”⁴⁴

Kossuth Hírlapjának megjelenése készítette arra, hogy Kossuthhoz való viszonyáról beszéljen: „Mert csak Kossuth az az ember, aki a nép gondolatait ki tudja mondani”. De fenntartja magának, hogy ha véleménye eltér a Kossuthétól, azt is kimondja: „Ennek ellenére véleményünket vele, vagy akár az egész világgal szemben is – ha szükséges mint a jelenlegi cikkben is, elmondjuk. Hitvallásunkban kinyilvánítottuk, hogy nem ismerünk el egyetlen tekintélyt sem” – fűzi hozzá magyarázatul. Az utolsó országgyűlésen elfogadott törvényekről azt írja, hogy Magyarország nem kapott semmilyen új jogokat, hanem csak visszahelyezték régi jogaiba. Jelenleg Magyarországnak két ellensége van: a rekcio és az illír [vagyis a horvát] felkelés. A továbbiakban Töltényi kifejti, hogy Magyarország önállósága a Monarchia egységét megzavarná és hatalmát megbénítaná. Hangsúlyozza, hogy a pánszlávizmus azonos a reakcióval, és ennek előmozdító a horvátok és a szászok. Hallatszanak olyan híresztelések – így Töltényi –, hogy Ausztria – ha Magyarország nem egyezik meg a horvátokkal – felmondja a semlegességet. Erre azt válaszolja ő, hogy Ausztria császára és Magyarország királya egy és ugyanaz a személy és a *pragmatica sanctio* óta Ausztria és Magyarország között nem semlegesség, hanem szövetség van, amelynek az a lényege röviden, hogy közös barát, közös ellenség.⁴⁵

Ernst von Schwarzer, 1848-as közmunkaügyi miniszter személyével Töltényi részletesen foglalkozik. Véleménye szerint Schwarzer kaméleon, a Metternich-érában Metternich szolgálja. Triesztben a *Journal des österreichischen Lloyd* szerkesztője volt, majd „a márciusi események után hanyatt-homlok rohant Bécsbe [...], Ausztria első liberális publicistájaként tűnt fel, szidta a kormányt, hogy a kormányba kerüljön.” Az *Allgemeine oesterreichische Zeitung* (korábban: *Oesterreichische Zeitung*), amelyet Schwarzer 1848-ban szerkesztett, ezt írja: „minden élőlény számára igazi bordélyház, undor, skandalum”.⁴⁶ Zenker ezzel szemben a lapot egyértelműen a forradalom legjobb újságjának tartja. Szerinte Schwarzer jó újságíró volt, a lap programja demokratikus-szocialista. A Schwarzer vezette mértékadó lapban Magyarország elszakadása ellen tiltakoztak, de ugyanakkor a magyarokkal közös ügyért küzdöttek, mivel a lap elsődlegesen a népszabadságot szolgálta. Az *Allgemeine oesterreichische Zeitung* Ausztria és Németország összeolvadását képviselte, tehát nagynémet beállítottságú volt.⁴⁷

Töltényi július 12-én reagált arra, hogy a király István nádort minden joggal felruházta. A továbbiakban azt hangsúlyozza, hogy a horvátok reakció eszközei, a megbékélés minden eszközét már megpróbálták és kimerítették, most már a fegyvereké a szó.⁴⁸ Július 13-án a márciusi forradalom vívmányait foglalja össze: Magyarországon szabadok az emberek, közös egyforma terheket és jogokat vezettek be és mindezt anélkül, hogy a Monarchiát veszélyeztették volna. Erre Bécs

⁴⁴ Ungarn und Deutschland Nr. 3 7. Juli 1848, 9–10.

⁴⁵ *Das Verhältniß Ungarns zu Oesterreich*. = Ungarn und Deutschland Nr. 4 8. Juli 1848, 13–14.

⁴⁶ *Herr von Schwarzer und die „allgemeine österreichische Zeitung”*. = Ungarn und Deutschland Nr. 6 11. Juli 1848, 21–22.

⁴⁷ ZENKER: *i. m.* 36–37.

⁴⁸ *Ein dringendes Wort*. = Ungarn und Deutschland Nr. 7 12. Juli 1848, 25.

gyűlöletet és háborút hirdetett meg, és olyan adósságok visszafizetését követelte, amelyeket nem Magyarország okozott.⁴⁹ Egyik írásában ellentmond Kossuthnak, ill. inkább óvja őt, ha ő az új Pillersdorf-kormánytól Magyarországgal szemben jóindulatúbb politikát várna el: „mit remélhet Ön [azaz Kossuth], egy kormánytól, amelyben az 'allgemeine österreichische Zeitung' szerkesztőjének van tárcája ?” [ez Schwarzerre vonatkozik, R. M. megj.]. A továbbiakban arról ír, hogy Jellačić, miután kimondta Horvátország elszakadását Magyarországtól, nem tudott zsoldot fizetni a horvát katonáknak. A Pillersdorf-kormány erre pénzt akart a magyar pénzügyminisztériumtól követelni. Természetesen Magyarország nem kívánt fizetni, mivel Jellačićot a király június 10-én felmentette tisztségéből.⁵⁰

Azt lehet mondani, hogy Töltényi figyelmének középpontjában Jellačić állt, többször is foglalkozott a horvát bán jogtalan cselekedeteivel, amelyeket nyilvánvalóan a bécsi reakció támogatott. Majd' minden cikkében megemlíti Jellačić nevét; a horvát–magyar ellenségeskedés okát abban látja, hogy Jellačić Magyarországnak találta meg azt az ellenséget, amely a nagy szláv birodalom kialakulásának útjában áll. Véleménye szerint Ausztria sem érzékeli eléggé a pánszláv veszélyt. Kifejezésre juttatja Kossuthéval ellentétes nézetét:” Nem kerülhetjük el, hogy jogtalanok nyilvánítsuk Kossuth gyakori kirohanásait az aula ellen, mivel az aula [azaz az udvar] vívta ki a Monarchia szabadságát, amit az áprilisi–májusi napokban megőrzött, és júliusban megdöntötte a reakciós kormányt. Az aulát dicsőség, nem dorgálás illeti.” De annak okát, hogy Kossuth az aula ellen van, a bécsi lapokban látja, amelyek a *Constitution* kivételével mind szidták az aulát.⁵¹

Utolsó cikkében Töltényi a következőképpen búcsúzik el olvasóitól:

„Az, ami engem ennek a lapnak a kiadására sarkallt, egyrészt egy független, Magyarország ügyeit hünen ábrázoló, másrészt a Monarchia és Németország eseményeit magyar szemmel figyelő orgánium megalapítása volt. [...] Ilyen körülmények között [itt a 'kegyetlen gyűlöletre és a Magyarországgal szembeni megszüntethetetlen előítéletre' gondol, 'ami miatt mindenre, ami igazságot szolgáltat Magyarországnak gyűlölettel eltelve néznek'] természetesen nem tudtam lapomat a kívánt módon elterjeszteni, egészségem és nem jelentéktelen összeg feláldozása árán töltöttem be hazafiúi kötelességemet, erőmet nem szórhatom szét tovább erre az ingatag vállalkozásra, a haza becsülete tovább nem engedi nekem, hogy elhagyjam a megnyert területet, visszatérek ahhoz a laphoz ('Constitution'), amelynél pályámat elkezdtem, ahhoz a laphoz, mely a legtiszteletreméltóbb, legkövetkezetesebb lapja Bécsnek, és amely Magyarországnak mindig igazságot szolgáltatott.”⁵²

1848. április 1-étől augusztus 13-áig jelent meg Bécsben a *Preßburger Zeitung* melléklapjaként az *Oesterreichische Konstitutionelle Zeitung*, amelynek alcíme „ein Blatt für Politik, Kunst und Wissenschaft aller Völker mit besonderer Bezugnahme auf die socialen Verhältnisse der Juden” [Minden nemzet politikai, kulturális és tudományos lapja, különös figyelemmel a zsidók szociális viszonyaira] volt, április 14-étől *Oesterreichische Deutsche Zeitung* címen hetente ötször, először negyedrért, később kettédrért alakban. Kiadója a pozsonyi származású Heinrich Löw, orvosdoktor volt, váltakozva H. Kernel. Löw valószínűleg tulajdonosa is volt ebben az időben a *Preßburger Zeitung*nak.⁵³ Zenker szerint a lap programja radikális volt.⁵⁴ Az újság augusztus 13-án beolvadt

⁴⁹ *Gleichheit und Brüderlichkeit*. = Ungarn und Deutschland Nr. 8 13. Juli 1848, 29–30.

⁵⁰ *Das ungarische Ministerium dem Wiener Ministerium*. = Ungarn und Deutschland Nr. 11 17. Juli 1848, 41–42.

⁵¹ Ungarn und Deutschland Nr. 17 24. Juli 1848, 65–66.

⁵² Ungarn und Deutschland Nr. 47 30. August 1848, S. 185.

⁵³ KOSÁRY: *A forradalom és szabadságharc sajtója*. In: *i. h.* 211.

a *Radikale. Deutsche Zeitung für In- und Ausland* címet viselő lapba. Ez az újság továbbra is Bécsben jelent meg, de már a *Preßburger Zeitung*tól függetlenül és teljesen új szerkesztőség irányításával.

A zsidóbarát propaganda, a lap egyik fő célkitűzése, már 1848. április 4-én megnyilvánul egy cikkben. A „Bürger, stoßt die Juden nicht zurück” [Polgárok, ne lökjétek el a zsidókat]⁵⁵ az „Abraham” álnevű szerző „a zsidó vallású osztrák alattvalókat” érintő általánosító előítéletek (mindnyáján uzsorások) ellen emeli fel szavát. Mint ahogy nem minden keresztény intoleráns, hanem csak egyes emberek – állítja. Pozsonyi példákon mutatja be, hogy a város többnyire bevándorolt német lakosai saját egyéni érdekeiket patriciusi góggként és kicsinyes szatócsszellemként magasabbra helyezték a város, az ország és az egész nép javánál. Több jogot követel a zsidók számára a közéletben és a következőképpen foglalja össze érveit: „Nagy szellemi képességekkel megáldva [mármint a zsidók, R. M. megj.] nagyrészt józan, erkölcsös családi életet élnek. Mivel mindeddig ki voltak zárva a közös törekvésekből, tevékenységük a saját családjukra és közösségükre korlátozódott [...]”

Szarvady Frigyes feliratát, amelyet „a népgyűlésben egyhangúlag jóváhagytak” „Die ungarische Nation an die Oesterreicher” [A magyar nemzet az osztrákokhoz] címen közölték az újságban.⁵⁶ Szarvady azt hangsúlyozza, hogy a zsarnokság bukása után minden felszabadított nemzet egyenrangú, és mindannyiuknak össze kell tartaniuk. Április 26-án a szombathelyi zsidóüldözésekről tudósítanak.⁵⁷

A május 15-ei vezércikk az osztrák lapok, különösen az *Oesterreichische Zeitung* Magyarországgal szembeni hangulatkeltését foglalja össze.⁵⁸ A támadások egyik fő oka az volt, hogy a magyar kormány követelte a magyar katonaság hazahívását Olaszországból, a másik pedig, hogy vonakodott az államadósság egy részét visszafizetni. A vezércikk írója mindenekelőtt leszögezi, hogy a magyar kormány a magyar országgyűlés többsége által megválasztott, alkotmányos kormány. A továbbiakban megjegyzi, hogy Ausztria olyan háborút visel Olaszország ellen, amely a népkaratnak ellentmond. Március 15. óta Magyarország az alkotmányosan kormányzott osztrák nép szövetségese. Az érvelés ellentmondását abban látja, hogy míg egyrészt azt mondják, Magyarország a Monarchia része, és részt kell vállalnia a kötelezettségekben, másrésztől „nem szabad figyelembe vennie magát, és 15 millió lakosát az abszolutista kormánynak, vagy egy udvari pártnak a rendelkezésére kell bocsátania.” Az *Oesterreichische Zeitung* támadásai mögött véleménye szerint Jellicić horvát bán áll.

Az *Oesterreichische konstitutionelle deutsche Zeitung* szintén tudósít Lederer báró budai háza előtt május 10-én rendezett macskazene véres végkimeneteléről.⁵⁹ A cikkben szó van még sajtóügyekről. A szerző megjegyzi, hogy az osztrák lapok egy része Németországban akar hatni, más részük Magyarországra támad és védelmükbe veszik a magyarelles, így tehát németellenes pártot. leszögezi, hogy Magyarország kívánná Ausztria csatlakozását Németországhoz, és tervezi két

⁵⁴ ZENKER: *i. m.* 38.

⁵⁵ *Bürger, stoßt die Juden nicht zurück!* = *Oesterreichische konstitutionelle deutsche Zeitung* Nr. 2 4. April 1848, 7–8.

⁵⁶ SZARVADY, Friedrich: *Die ungarische Nation an die Oesterreicher.* = *Oesterreichische konstitutionelle deutsche Zeitung* Nr. 4 14. April. 1848, 13.

⁵⁷ S. P.: *Barbarei des 19. Jahrhunderts. Von einem unbefangenen Augenzeugen.* = *Oesterreichische konstitutionelle deutsche Zeitung* Nr. 10 26. April 1848, 38–39.

⁵⁸ F. S. *Die österreichische Zeitung über Ungarn.* = *Oesterreichische konstitutionelle deutsche Zeitung* Nr. 24 15. Mai 1848, 93.

⁵⁹ S-g-l: *Pesth, 16. Mai.* = *Oesterreichische konstitutionelle deutsche Zeitung* Nr. 29 20. Mai 1848, 123–124.

küldött küldését Frankfurtba a nemzetgyűlésbe, mert a Németországgal való egyesülés civilizációt és szabadságot jelent a szláv uralommal szemben, melynek előhírnöke a horvát bán.

Június 15-én Pestről tudósítanak az írásunkban korábban már említett a Ceccopieri-ezred katonáival való véres összeütközésről.⁶⁰

A tárgyalt négy lapról összefoglalólag azt mondhatjuk, hogy Magyarországgal szembeni jóindulatú elfogultságuk egyértelmű oka a szerkesztők, ill. munkatársak magyar származása. A magyar szerkesztők a forradalom évében Bécsben élő értelmiségiek (ügyvédek és egy orvos) voltak, akik emellett foglalkoztak újságírással is, és így váltak a magyar forradalom célkitűzéseinek hirdetőivé. Terjesztették a magyar igényeket, azt, hogy a *pragmatica sanctio* továbbra is érvényben van, megismertették az osztrák olvasókkal Magyarország államjogi helyzetét. Újra és újra megpróbálták elismertetni azt a gondolatot, hogy Magyarország Ausztriával egyenjogú állam. A magyar újságírókat állandóan foglalkoztatta Jellačić, a király által felmentett horvát bán burkolt támogatása. Két lap, a *Constitution* és az *Ungarn und Deutschland* azért különösen fontos, mert rajtuk keresztül kerül előtérbe egy szorgalmas magyar újságíró, Töltényi Miklós elfeledett tevékenysége. Sajnos ezeknek a lapoknak csak korlátozott hatásuk volt, mivel valószínűleg csak szerény nagyságú közönség ovasta őket, és mivel nem tartoztak a forradalom évének népszerű, radikális, szenzációhajász lapjai közé. Jelentőségük mégis kultúrtörténeti, mivel a magyar propaganda szószólói voltak külföldön.

RÓZSA MÁRIA

Az idősebb Zolnay Vilmos könyvei a nemzeti könyvtárban. Hamvas Béla *A száz könyvének* az Országos Széchényi Könyvtárban található muzeális példánya¹ további 51 kötet és a *Magyar Bibliophil Szemle* 1924–25. évi számainak társaságában vásárlás útján 1963-ban került a nemzeti könyvtárba korábbi tulajdonosától, Zolnay Vilmostól. Az 1890-ben született Zolnay életéről keveset tudunk, az életrajzi lexikonok kizárólag 1913-ban született azonos nevű fiáról emlékeznek meg: ő 1947-től a Magyar Rádió dramaturgja, 1952 és 1956 között a *Könyvbarát* és a *Könyvtáros* című folyóiratok felelős szerkesztője volt, majd szabadfoglalkozású íróként folytatta pályáját.² A könyvtári katalógusokban íróként és nyelvészként számon tartott idősebb Zolnay Vilmos élete folyamán naplót vezetett,³ a mintegy száz gépiratos kötetre rúgó naplófolyam nagy részét⁴ a kötetek elkészülésének sorrendjében az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárának

⁶⁰ Oesterreichische konstitutionelle deutsche Zeitung Nr. 52 15. Juni 1848, 223.

¹ Vö.: HANGODI Ágnes: *Hamvas, Powys és Zolnay – összefüggések A száz könyv kapcsán.* = Magyar Könyvszemle 2002. 3. sz. 322–327.

² Vö.: *Új Magyar Irodalmi Lexikon* (a továbbiakban: ÚMIL) III. P–Zs. Bp., Akadémiai K., 1994. 2315–2316.

³ „Mert az, hogy több mint száz kötetben, ehhez hasonló kötetekben leírtam életemet, még nem írás. Ez csak olyan naplóféle, melyet mindenki is, de senkise olvas el.” L.: OSzK Kézirattár, Fol. Hung. 3396, 2.

⁴ A gépiratok bizonyos hányada napjainkban még zárolt anyagnak számít: „Hogy bele-bele olvasgatok írásaimba, egyre az jár a fejemben, hogy ezek csak a Széchényi könyvtár kéziratárában vannak meg és ott is a zárt anyag közt hozzáférhetetlenül.” L.: OSzK Kézirattár, Fol. Hung. 3395, 78.